

eseja iz folkloristike i izvan nje veoma je široka, a lakoća kojom Dundes izlaže svoje argumente daje razlog za priznavanje njegova velikog sintetičkog talenta.

U velikom broju eseja Dundes usmjerava taj talent na pitanja koja su u vezi s američkim folklorom, kulturom i svjetonazorom. Inače autor daje mnogo primjera iz SAD i ističe da to omogućuje američkim čitaocima da sami prosude o zaključcima. No lucidna Dundesova zapažanja o američkoj kulturi sigurno su od posebna interesa i za strane čitaoce. U svom prilazu američkim temama Dundes ostaje dosljedan svojim principima, s tim da se bavi i kontroverznom pitanjima. U eseju o **Čudnom slučaju žabe sa širokim ustima** govori se o ciklusu viceva koji po Dundesu ima kao svoju skrivenu temu rasizam. Esejem **Kokoš koja kukuriče i Uskršnji zec** autor se bavi pitanjem, naznačenim u podnaslovu, »muški šovinizam u američkom folkloru«. U eseju **Into the Endozone for a Touchdown** (frazza za davanje gola u američkom nogometu koja se ne može potpuno prevesti) gleda na taj sport kao na okvir gdje se dozvoljava ritualna homoseksualnost i uspoređuje ga s inicijacijama muškaraca u primitivnim kulturama. Ovakva promatranja, prema Dundesu, mogu podići svijest o predrasudama i nekim gledanjima u američkoj kulturi. Ta gledanja uključuju i američku orijentaciju ka budućnosti, koju Dundes komentira u eseju **Misleći unaprijed**, te primarnost vida kao osjetila, o kojemu je riječ u eseju **Vidjeti znači vjerovati** i značajnost broja tri kao urođeničke kategorije, tretirane u eseju **Broj tri u američkoj kulturi**. U ovim esejima Dundes daje brojne primjere jezičnih formula, viceva, običaja, a i s drugih područja kao što su muzika i književnost.

Zadnja dva eseja zbirke bave se literarnim, odnosno biblijskim temama. Esej **A samo svog oca voljeti** jest, kako kazuje podnaslov, »psihološka studija folklornog izvora Kralja Leara« i predstavlja, piše Dundes, »pokušaj sinteze folkloristi-

čkog i psihoanalitičkog prilaza Kralju Learu«. Na način kao što su već upozorili prijašnji autori, priča o Learu povezuje se s narodnim pričama (posebno tipovi 923 i 5108). Oni predstavljaju primjere inverzijske projekcije, čije bi psihološko značenje bilo da kći želi rodoskrvno posjedovati oca, no značajno je i to što je Leara spjevao stariji čovjek, a ne, na primjer, jedna mlada žena. Esej **Herojski obrazac i Isusov život** upućuje na sličnosti i razlike između života kako se prikazuje u herojskoj tradiciji [primjerice u indoevropskim pričama i mitovima — Dundes se posebno osvrće na analize von Hahna (1876), Otta Ranka (1909) i Lorda Raglana (1934)] i Isusova života prema bibliji i nekim apokrifnim izvorima. Značenje odnosa tih priča bilo bi da su Isusov život i cjelokupni herojski kompleks odraz i obiteljske strukture unutar mediteranskoga kruga, gdje se jak odnos sina i majke mora prekinuti kada sin stupi u očev svijet muškaraca. Još jednom Dundes potkrepljuje svoju sintezu i izvlačenje dubljeg značenja od opisanih podataka i obrazaca s impresivnim bibliografskim podacima. Bez obzira na spekulativnu prirodu nekih njegovih zaključaka, koja bi, kako sam priznaje, mogla privući određenu kritiku, Dundesova sposobnost da pomiri i dovede u vezu toliko mnogo podataka i pristupa rezultira čitljivom knjigom široka dometa.

Catherine Taylor-Škarica

Niko Kuret, **Duhovna drama**, Literarni leksikon. Študije, Trinajsti zvezek, Izdaja SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1981, 115 str.

Jezgroviti Kuretov priručnik pomoći će svakome tko iz vlastitog interesa ili po prirodni posla želi saznati nešto o pojmu i povijesti religiozne drame u Evropi i kod nas. Terminom **duhovna drama** autor obuhvaća razne oblike religiozne drame, od liturgijske drame (**officium, ordo** i **ludus**) u crkvi, preko mi-

sterija i mirakula, moraliteta i pasioniskih igara izvan crkve, preko humanističke novolatinske školske drame, reformacijskih, protureformacijskih i jezuitskih drama do svojevrsne renesanse **duhovne drame** krajem prošlog i početkom ovog stoljeća, do simbolizma i ekspresionizma.

Za nas su od posebnog interesa oblici **duhovne drame** unutar tradicijske, seljačke kulture od baroka do danas.

Kuret je kao bitno obilježje **duhovne drame** naveo religioznu angažiranost, pa ne piše o dramama s religioznom tematikom kojima je religiozna angažiranost tuđa.

Prvi dio knjige posvećen je **duhovnoj drami** u crkvi, drugi dio **duhovnoj drami** izvan crkve. Obuhvaćena je **duhovna drama** u Njemačkoj Francuskoj, Engleskoj, Italiji, Španjolskoj, Češkoj, Poljskoj, Sloveniji i Hrvatskoj. Priručnik ima kazalo pojnova, kazalo imena i bibliografiju od preko 180 jedinica.

Svjesni smo da je okvir literarnog leksikona bio preuzak za temu koja zaslužuje iscrpniju obradu, zahvalni smo autoru što je dao vrlo informativan priručnik o području o kojem se inače vrlo malo zna. Izgleda nam ipak da bi knjiga bila korisnija s nešto više podataka o domaćoj **duhovnoj drami** (i slovenskoj i hrvatskoj). U bibliografiji nema niti jednog od novijih istraživača hrvatskih crkvenih prikazanja (M. Franičević, N. Kolumbić, H. Morović, S. P. Novak i drugi). Ne spominje se ni V. Štefanić, a da je nepotpunost Kuretove bibliografije s obzirom na hrvatsku građu zabrinjavajuća, vidi se i po tome što je u svojoj knjizi autorstvo prikazanja **Od poroda Jezusova** pripisao Držiću a ne Vetranoviću, a prije svega po tome što u bibliografiji nije spomenuto kapitalno djelo o hrvatskim prikazanjima, na talijanskom originalu izdano još 1975, a u hrvatskom prijevodu tri godine kasnije (F. S. Perillo: **Hrvatska crkvena prikazanja**, Mogućnosti, Split 1978).

Ivan Lozica

Struktura i semiotika hudožestvenog teksta. Trudy po znakovym sistemam, 12. Otv. red. J. Lotman. Učene zapiski Tartuskogo gosudarstvennogo universiteta, 515, Tartu 1981, 148 str.

U uvodnom tekstu J. M. Lotmana o semiotici kulture i shvaćanju teksta raspravlja se o promjenama u shvaćanju pojma **tekst**. Pored meta-semiotičke tendencije kojoj u središtu interesa nije sam tekst, nego modeli tekstova, u posljednjih se petnaestak godina razvila semiotika kulture, koja je, istražujući uzajamno djelovanje različitih semiotičkih sustava, izmijenila predodžbe o tekstu. **Tekst** je ranije shvaćan kao kazivanje na **jednom** jeziku, a danas znamo da svaka poruka mora biti barem dvostruko kodirana da bismo je smatrali tekstem. I sam lingvistički pojam teksta u stvarnosti također predstavlja dvostruki kôd, kôd prirodnog jezika i kôd gramatičkog opisa tog jezika, metajezik. Uzmemo li koju molitvu kao primjer, vidjet ćemo da je iskaz na prirodnom jeziku prethodio pretvaranju u ritualiziranu formulu, tekst. Molitva kao tekst uključuje se zatim u veći tekst drugog reda s ostalim formulama, a može se uključiti i u cjelinu sačinjenu od raznorodnih jezika (npr. sjedinjenje verbalne poruke i ritualnog pokreta). Takav tekst drugog reda (npr. obred, običaj, prikazanje) uključuje u istoj hijerarhijskoj razini uzajamno nesvodive podtekstove, predstavlja mješavinu različitih tipova komunikacije, što stvara mnoge probleme prekodiranja, ekvivalentnosti itd. Umjetnički tekstovi sljedeća su faza — raznorodni materijal sjedinjuje se u jezik jedne od umjetnosti. Lotman navodi primjer pretvaranja rituala u balet, pri čemu se podtekstovi različiti strukturom prevode u ples, plesnim se jezikom izražavaju geste, kretanje, verbalne komponente, pa i sami plesovi (ritualni ples prekodiran u jezik baleta). Umjetničko djelo kao složeni tekst ima svoju daljnju dinamiku, integracijske i dezintegracijske tendencije itd. Ovo je kvalitativno nova etapa u razvoju teksta, što je vidljivo u znatnom